

Na de nederlaag bij Verdun.

(Teekening uit : « l'Esquella de la Torratxa »).

Deze keeren terug met het bericht, dat de grachten vrij zijn.

Luitenant Diot geleidt er zijn compagnie heen en brengt ze tot aan de gracht.

Zelf trekt hij vooruit met onder-luitenant Lavève en een detachement genie. 't Was stikdonker. Men mocht geen minste licht maken. De verkenners zochten tastend een opening. Eindelijk ontdekte men een gat, dat misschien voor een machinegeweer had gediend.

Luitenant Diot kon er niet door; het is te eng. Een magere soldaat treedt naar voren. Die gaat er door. Dan ontdoet Diot zich van zijn uitrusting en zijn jas en wringt zich eveneens door de spleet. Van buiten duwt men hem en binnen trekt de soldaat. Het lukt en Diot verwijdt tevens de opening. Dan volgt Lavève.

De drie mannen onderzoeken de vertrekken met een lantaarn en elektrische zaklampen.

De rook en de gaswalmen grijpen naar de keel. In de gangen liggen eenige lijken.

De ademhaling is bijna onmogelijk. Het fort is verlaten. De Fransen zijn er weer meester.

De Duitschers waren op den morgen van 1 November vertrokken.

De achtergelaten buit bewees dat het meer een vlucht was, dan een vrijwillige ontruiming.

De Fransen vonden immers een milioen patronen, een duizendtal flesschen mineraal water, drie duizend dozen konservern, zeer veel geweren, granaten, vlammenwerpers, vier machinegeweren.

Ook waren de voorgeschreven vernielingen slechts gedeeltelijk uitgevoerd, een bewijs dus, dat men haastig wegtrok, gebruik makend nog van de duisternis.

Juist op Allerzielen was het fort onbezet gebleven en hing een doodsche stilte in de zalen, galerijen en schuilplaatsen.

Den 3^e November betrok het 118^e het fort. De Fransen doorzochten ook de zone van den vijver tot het dorp Vaux en namen hier en daar achtergebleven Duitschers, meestal zonder verzet of enkel na eenige gewerschoten van hun zijde.

De Fransen hadden lang werk, eer ze het fort Vaux van al de vuilnis gezuiverd hadden. 't Was hier een schouwspel als op Douaumont.

De Duitschers verguldden voor hun volk ook deze pil en spraken van een vrijwillige ontruiming.

De verovering van beide forten maakte echter diepen indruk in alle landen. Weer waren de militaire plannen van Duitschland afgebrokkeld.

LV.

HET DECEMBER-OFFENSIEF BIJ VERDUN. — EEN VREDESDUIF.

Een maand ging voorbij zonder belangrijken strijd. De Fransen hadden immers de handen vol met allerlei werken op het veroverd gebied.

Generaal Mangin bereidde een nieuw offensief voor, een gevolg der zege van Oktober. Verdun moest nog meer ontlast worden. Vaux en Douaumont hadden lucht nodig. Maar dit offensief moest degelijk voorbereid worden.

Men legde in enkele weken 30 kilometer weg en 10 km. spoorlijn in het verwoest gebied aan, om artillerie en allerlei voorraad en ook troepen snel te kunnen vervoeren. 't Was een reusachtige arbeid, verricht grotendeels onder hevige bombardementen. Die wegen slingerden zich als banden door een wildernis: aan beide zijden bleef het land op een schuimspaan lijken met al de granaattracters vol water. Men dolf loopgraven met verbindingsgrachten.

Toen dit werk voltooid was, voerde men de troepen aan voor het nieuw offensief, de divisies Muteau (126^e infanterie-divisie), Guyot de Salins, die we reeds kennen, Garnier-Duplessis, de 37^e, en Passaga, welke we eveneens in den vorigen strijd-zagen.

De 123^e, 128^e, 21^e en 6^e infanterie-divisie stonden aan de achterhoede als reserve.

Twee linies geschut bereidden het offensief en stunden het : een van het fort Vacherauville naar Thiaumont, Fleury en Souville : de andere bij Belleville, den heuvel Saint-Michel en het fort Tavannes.

Op het Deutsche front stonden 5 divisies in eerste linie en 4 in reserve.

De 15^e December is voor den aanval bepaald. De Franschen rukken met dezelfde onstuimigheid vooruit als in Oktober. Vacherauville, Côte du Poivre, hoogte 342, de loopgraven voor Louvermont werden daadlijk veroverd. Maar de bosschen Albain en Chauffour en die voor Douaumont, het ravijn Helly zijn moeilijker te nemen.

Hevige bajonet- en handgranaatgevechten hadden daar plaats. Maar de suksessen zijn groot : 11.000 gevangenen, waarbij 300 officieren, en 115 kanonnen, honderden mitrailleurs, munitiedepots en allerlei materiaal, dat alles was de buit van den strijd.

Men veroverde het bosch van Vauche, na een gruwelijken bajonetstrijd, men tegen man, trok voorbij de bosschen van Caurrières en bereikte den zoom van het Cnaume-bosch.

Den 18e December na de vijand al het terrein verloren, voor weiks verovering mij 5 maanden gebruikte.

Zoo bereikte Frankrijk met dit offensief ten volle zijn doel. Verdun lag veilig en de Deutsche plannen waren voor goed in duigen geslagen.

Treuringer werd de stemming in Duitschland. De prikkel van Verdun was reeds lang machteloos. Een neutraal, die in Duitschland gereisd had, gaf als volgt zijn indrukken weer :

« In den trein bevond ik mij plotseling te midden van een transport gewonde soldaten (z.g. licht-gewonden, waaronder ook zij worden gerekend, die geheel blind zijn geworden !)

De zaak was op dat oogenblik weinig streng geregeld, zoodat de soldaten tusschen de gewone reizigers kwamen te zitten. Eén er van, een dikke Schwaab, zag er lang niet zoo erbarmelijk uit als de anderen en bleek dan ook « slechts » wegens een inwendige kwaal voor een tijdje naar huis te zijn gestuurd.

Door het aanbieden van een sigaar kreeg ik hem aan het praten. Hij diende in het leger van den kroonprins. Toen ik hem vroeg wat hij van den kroonprins dacht, werd zijn gezicht donker.

« Der gräßliche Mensch mit dem ewig lacnenden Gesicht », zeide hij, kon hij niet uitstaan.

Ook wekte het, naar zijn zeggen, alomt ergeris, dat de kroonprins na bloedige gevechten champagnefeiven aanrichtte. Er waren officieren, die aan deze smakelooze handelingen niet mee wilden doen. Met de populariteit van den kroonprins schijnt het, naar ik ook van anderen dan van dezen zegsman vernam, gedaan te zijn. Het leven in de loopgraven was ellendig.

Staatjes van truks om van verderen dienst af te komen, hoorde ik bij de vleet. Zoo kreeg ik het zeer stellige verhaal te hooren van een soldaat (een man van ontwikkeling) die reeds vele maanden in het hospitaal ligt om te genezen van een verwonding. Telkens als de wond zoowat gene-

zen is, ziet hij kans het lid opnieuw te breken, zoodat de genezing eindeloos wordt gerekt. »

Ziehier de getuigenis van niemand minder dan de Amerikaansche ambassadeur, James W. Gerard, te Berlijn.

« Reeds in December 1915 zegde mij een groot bankier van Berlijn, dat de Duitschers den oorlog moe waren ; dat de firma Krupp en de andere groote industriele ondernemingen bezig waren groote fortuinen te verzamelen en den oorlog verlengden, door aan te dringen op de annexatie van België, en dat ook de Junkers voor de voortzetting van den oorlog waren, omdat zij gevangenen gebruikten en hun winsten verviervoudigden en zelfs vijfmaal grooter werden.

Volgens hem zou de middenstand, de handelaar, de oorlogskosten moeten dragen. »

En de groote massa leed veel gebrek.

Verdun bracht nieuwe hoop, maar toen deze verzwond, was de teleurstelling grievend. Uren stonden rijen vrouwen voor de winkels, waar ze slechts op kaarten naar magere rantsoenen konden krijgen. Men liep het platteland af op zoek naar wat boter, aardappelen, vet. Er was gebrek aan steenkool, aan kleederen.

En de rouw werd zoo groot in vele gezinnen, waarvan een, twee, drie en zelfs meer zonen gesneuveld waren. Ook dat doofde het oorlogsvuur.

Groot was dan ook de hoop, toen de eerste vredesduif opgelaten werd.

Den 15^e bood de Deutsche regeering en haar bondgenooten aan de Entente aan over den vrede te onderhandelen.

De Deutsche soldaten te Brussel bijvoorbeeld toonden openlijk hierover hun vreugde. De voorzitter der Vereenigde Staten, Wilson, vroeg aan de oorlogvoerenden hun doeleinden te laten kennen, om een basis voor de onderhandelingen te hebben. Ook onder de naties kwam een hoopvolle stemming.

Zou er kans zijn, dat er eind kwam aan het bloedbad?

Maar nog was dat uur niet geslagen. Integendeel, weldra zou het nog somberder worden en de oorlogsvlam zich uitbreiden.

LVI.

HET EINDE VAN 1916 OP HET WESTELIJK FRONT.

Hoe het jaar 1916 bij Verdun eindigde, hebben wij hiervoren beschreven.

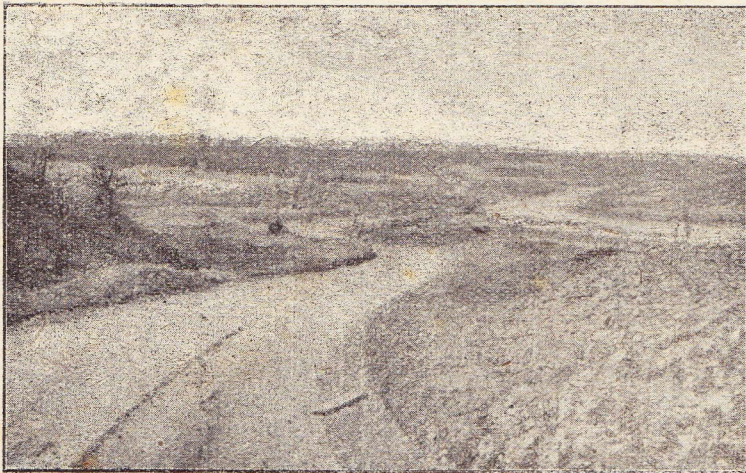
Aan de Somme ook duurde de strijd voort, al verwachtte men onmiddellijk geen groote uitslagen meer, maar 't was van belang nu de behaalde posities te verbeteren.

Zoo werd er hevig gestreden om La Maisonnette.

Maisonnette was een domein met een kasteel, bij Peronne. 't Lag op den top van een heuvel en beheerschte het slagveld ten Zuiden van de Somme.

Van die hoogte beschoten de Duitschers in

Wat er van het dorp Avocourt bij Verdun overblijft.

1870 reeds Peronne; strategische punten hebben altijd hun belang.

De Duitschers wilden nu in 1916 ook, kost wat kost, deze stelling behouden.

La Maisonnette bestond dus uit een kasteel met park, een twaalfstal andere huizen, boomgaarden en weiden.

't Was een dier heerlijke oorden van 't Sommeland, welke de bewondering der toeristen opwekten. Nu werd het een wildernis.

De Duitschers maakten er een echte veste van, bouwden schansen, schuilplaatsen, groeven, loopgraven, brachten elk gebouw en bijgebouw in staat van verdediging en beschermden alles met artillerie en machinegeweren. Alle kelders waren bestand tegen de granaten.

En toch was heel dat geducht stelsel niet tegen het Fransch offensief bestand.

Den 9ⁿ Juli viel een koloniaal regiment het aan. In anderhalf uur waren de Marokkanen er meester. Zij drongen naar de kelders en bestookten er de Duitschers met handgranaten.

De vijand gaf zich in massa over.

De Fransen rukten dan naar het Blaisebosch. Een afdeeling Duitschers stond daar, maar stak de geweren omhoog, als sein, dat ze geen verzet meer zouden bieden. De kolonialiëners naderden om hen te ontwapenen. 't Was een verraderlijke list. Plots weken de Duitschers om plaats te maken voor hun mitrailleurs, welke nu een geweldig vuur ontketenden en een groote slachting onder de Fransen aanrichtten. In enkele oogenblikken lagen twee officieren en vijftig man badend in hun bloed.

De kolonialiëners moesten wijken, maar met woede in 't hart. En ze haalden versterking, keerden terug en namen de noodige stellingen om het bezit van 't kasteel te verzekeren. Ze nestelden zich in het Blaisebosch.

Dit was voor den tegenstander een gevoelig verlies. De tegenwoordigheid der Fransen te La Maisonnette was een voortdurende bedreiging voor den bezetter in Peronne.

Den 15ⁿ Juli waagden de Duitschers een hevigen tegenaanval. Ze gebruikten vlammenwerpers en stikgas. Een heftige strijd ontstond, maar de aanvalleur kon alleen het noordelijk deel van het bosch bezetten.

Den volgenden dag echter waren de kolonialiëners hen weer voor en wierpen ze terug uit het Blaisebosch.

De Duitschers konden zich niet bij het verlies gelaten toonen.

Den 17ⁿ vielen ze nogmaals aan. Zes keer kwamen hun kompagnies aangestormd, doch zes maal ook werden ze terug geworpen.

En nu ging het voortdurend aldus voort: aanvallen, tegenaanvallen, een loopgraaf nemen en ze weer verliezen.

En dagelijks ook vielen er van weerszijden mannen en drenkte het bloed van Duitschers en Fransen den grond van La Maisonnette.

De gebouwen werden doorschoten, brokkelden af, maar de muren verdwenen dan achter zakken zand. De boomen der parken en gaarden stortten neer, doch tusschen de afgebrokkelde stammen maakte men prikkeldraadversperringen.

In Oktober waren de Duitschers toch wat gevorderd. Ze hechtten zich aan den zoom van het bosch en verschansten zich in de ruïne eener hoeve.

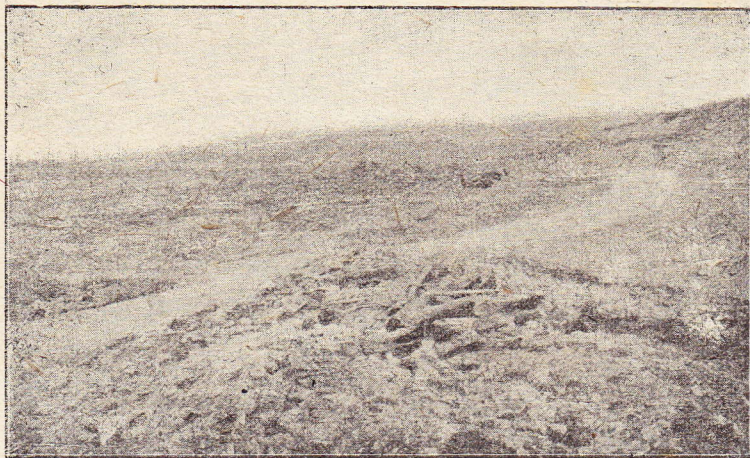
Maar verder kwamen ze niet. Toen 't jaar 1916 eindigde, waren de Fransen nog steeds meester op de hoogte en we wijzen hier nadrukkelijk op, omdat we zullen zien van welk gewicht dit was in het Lente-offensief van 1917.

In den Winter ontnamen de Fransen zelfs nog aan de tegenpartij, de door deze in Oktober behaalde kleine voordeelen.

Deze hoogte werd heuvel 97 genoemd. Men had nu van daar een vreeselijk schouwspel onder de oogen. 't Was of een aardbeving alles vernield en omgewoeld had, tot waar de Somme buiten haar oevers was getreden en de omgeving in een moeras herschapen had.

Door deze moerassen werd de al zeer geteister-

Wat er van Samogneux overblijft.

de stad Peronne gescheiden van het dorpje Biache, dat weleer daar zoo schitterachtig in het groen tegen het kanaal lag.

Ook hier had men in Juli geweldig gestreden. De Duitschers hadden Biaches tot een vesting herschapen en vooral de suikerfabriek, de mairie en het station waren geduchte schansen, waaruit de machinegeweren hun moorddadig vuur braakten.

Den 9ⁿ Juli vocht men in de straten en tuinen, van 's morgens tot 's avonds en zonder overdrijving mogen we zeggen, dat Biaches vol gekwetsten en dooden lag, Franschen (troepen van generaal Fayolle) en Duitschers door elkaar.

Het « fortin d'Herbécourt » weerstond 's avonds nog. Feitelijk was men het reeds voorbij, maar aldus werd het een bedreiging in den rug der aanvallers.

Men moest het kost wat kost nemen.

Het « fortin d'Herbécourt » was niets anders dan een gewoon huis, doch de Duitschers maakten er achter barrikaden een verschrikkelijk machinegeweerneest van. Zoo lang men het niet overmeesterd had, betekende de verovering van Biaches meer een gevaar dan een zege.

Den 10ⁿ Juli viel het door de stoutmoedige daad van een patroelje, een kapitein en acht manslingerden zich door den kogelregen en drongen binnen, met den revolver in de vuist. De Duitschers waren zoo verrast, dat zij zich met 2 officieren en 112 man gewillig overgaven.

Biaches aan de Franschen. Dat was een ernstige bedreiging voor Peronne. De Deutsche staf was woedend over het verlies en gelastte kost wat kost het dorp terug te nemen.

Den 15ⁿ Juli bombardeerde de vijand het plaatsje met zulk een ongekend geweld, dat niet alleen de laatste huizen onder den stortvloed van granaten instortten, maar ook de kelders bezweken en overal branden woedden. De bezetters verkeerden er in een verstikkende lucht van rook, vlammen en gassen.

's Avonds deden de Duitschers hun aanval, gesteund door vlammenwerpers. Brandend vocht

spoot in de stellingen der Franschen. Een sectie was door vlammen omringd. Ze moest wel wijken, om aan den vuurdood te ontsnappen. De aanvaller riep zege, drong Biaches binnen en veroverde een groot deel van het dorp.

Maar 's morgens namen de Franschen weer het offensief en veroverden opnieuw alles, wat ze gisteren onder den satanischen storm prijs hadden moeten geven.

Den 17ⁿ keerden de Duitschers op hun beurt terug, onder bescherming van hun geschut op den heuvel van Mont-Saint-Quentin. Zij behaalden de zege.

's Anderendaags voortzetting van den strijd zonder uitslag; den volgenden dag weer een worsteling, met overwinning voor de Franschen. En Biaches bleef ook aan onze bondgenooten als steunpunt voor het offensief van 1917, toen de Britten deze linie evenals La Maisonnette overnamen.

Herbécourt, een derde steunpunt, viel gemakkelijker in handen der Franschen.

Een ander tragisch oord was Dompierre, waar vooral aan de suikerfabriek zulke bloedige gevechten geleverd werden. In de nabijheid ligt Belloy-en-Santerre, dat in Juni 1916 even geweldig versterkt was als andere genoemde plaatsen.

Den 4ⁿ Juli kreeg het Vreemdelingenlegioen bevel de positie onmiddellijk met de bajonet te nemen. 't Was om zes uur 's avonds. De troepen stormden tot op 300 meter van het doel. De Duitschers achtten ze toen blijkbaar nabij genoeg voor hun machinegeweren, die gansche rijen wegmaaiden. Vooral de 9^e en 11^e compagnie werden zwaar geteisterd, en verloren al hun officieren. Een der compagnies werd dan door een gewonen korporaal aangevoerd. Het vreemdelingenlegioen nam dien avond Belloy met 750 gevangenen.

De Duitschers lieten de stelling niet zoo spoedig los en deden den ganschen nacht tegenaanvallen. Tegen den morgen drongen ze terug in het dorp en omsingelden in het kasteelpark drie secties. Maar deze afdeeling Duitschers had

Verwoeste Duitsche batterij in het « Bois Chauffour » (Verdun).

zich te ver gewaagd. Toen ze terug wilden, werd hun de pas afgesneden door de overlevenden van een compagnie, welke onder bevel van een onder-luitenant stonden.

De Duitschers gebruikten een hunner gewone valsche middelen. Zij dreven een aantal gevangenen als schild voor zich en meenden aldus door de Franschen te dringen.

« Legt u neer ! » riep de onderluitenant tot zijn landgenooten.

Deze wierpen zich ten gronde. De aanvoerder liet dan het vuur op zijn tegenstanders richten.

De Duitschers gaven zich over, uitgenomen enkelen, die de vlucht wilden nemen en een gewond officier van het vreemdelingenlegioen trachtten mee te nemen. Maar de gevangenen, al waren ze ongewapend, wierpen zich op hen en bevrijdden hun overste.

Belloy bleef aan de Franschen, maar verkruidde in de volgende maanden onder het bombardement.

Niet minder geweldig ging het toe te Estrées, dat huis na huis door de Franschen genomen werd. Twee honderd Duitschers met machinegeweren handhaafden zich nog in het Oostelijk deel. Zij wilden zich niet overgeven en 20 dagen lang boden ze weerstand. Dan beschoten de Franschen het groepje huizen; zes uren lang regende het er granaten van 220, 270 en 370. De woningen verdwenen, de kelders bezweken zelfs en eindelijk vond men onder het puin slechts 15 overlevenden meer.

Honderd vijftig en tachtig soldaten hadden in de ruïnen het leven verloren.

De Franschen namen ook het Bois des Satyres bij Fay. Het was vol ondergrondsche schuilplaatsen, een echte kazerne, flink bemeubeld met wat men in de onliggende dorpen weggenomen had. Er waren zelfs paviljoenen voor officieren, waar de gewone soldaten niet mochten komen, zooals uit de opschriften bleek.

Men vond er bedden, kanapé's, piano's. En dat de Duitschers zich daar zeer veilig gevoelden, las

men nog op de deur van den kommandopost, in deze woorden :

« Macht Joffre auch ein böses Gesicht.

Hier treffen uns seine Granaten nicht. »

Bij Chaulnes was de strijd niet minder zwaar, maar de Duitschers behielden deze plaats en wij zullen die in het offensief van 1917 dus weer hooren noemen.

Het offensief van 1916 bevrijdde Albert van de beschietingen, want in 1914 waren de Duitschers slechts tot even over de stad verdreven. Van 29 September 1914 werd Albert aanhoudend gebombardeerd en dat de vijand zelfs de Roode Kruisvlag niet ontzag, bleek o.m. den 21^e Maart 1915 toen, na een verkenning door een vliegtuig, het burgerlijk hospitaal treffers kreeg, zodat vijf grijsaards gedood en andere verpleegden, waaronder de zuster-overste, gewond werden.

Lang lagen dus nabij Albert de beide partijen tegenover elkander en van weerskanten werkten men met mijnen, zooals bij La Boisselle en Ovillers.

Den 1^e Juli 1916 maakten de Franschen er vorderingen, maar niet zonder geduchten tegenstand te moeten breken.

Een bataljon van de Pruisische garde hield bij Ovillers 17 dagen stand en telde bij de overgave slechts 2 officieren en 124 man meer.

En wat wij hier beschrijven, zouden we bij zooveel Sommeplaatsen moeten herhalen. Wijzen we nog op de verovering door de Britten van Courcellette en Martinpuich bij Bapaume.

Den 15^e September had de aanval plaats. Hier was het, dat de tanks voor 't eerst meewerkten. 't Leek een verhaal van Verne. En toch waren ze daar plots, de geduchte stormwagens.

Wie heeft ze uitgevonden?

« Dikwijls sprak men over den uitvinder of de uitvinders van de tank en men vermeldde dan ook de namen van eenige uitvinders, o.m. Leonardo da Vinci, die plans maakten van bewapende wagens, welke men desnoods als voorloopers

onzer moderne aanvalwagens zou mogen beschouwen», schreef de «Legerbode».

«Zeggen we ook desaangaande dat Jules Verne, die, in zijn schoone avontuurromans, verscheidene, thans verwezenlijkte uitvindingen voorspelde, — zoo bijvoorbeeld de onderzeesche vaart en de luchtvaart — eveneens een voorgevoel gehad heeft van het bestaan der tanks.

In het «Maison à vapeur» verhaalt hij inderdaad eene ingebeelde reis van stoute sportmannen, door Engelsch Indië, in een stalen voertuig, ontzaglijk en vreemd, waarmee zij de bergen beklimmen, in de valleien neerdalen, de stroomen doortrekken. Dit rollend huis is terzelfdertijd een bewegend fort, wiens bemanning bloedige gevechten levert tegen benden Hindoes en kudden olifanten.

Overlaatst maakte de heer Leon Grasilier in de «Nouvelle Revue» openbaar, dat Napoleon I «tanks» had kunnen hebben, aangezien in vorstmaand van het jaar X, 't is te zeggen in December 1801, een zekere Collin d'Anglas, die beweerde ingenieur-scheikundige te zijn, aan den politienrefekt toelating vroeg om in het openbaar eene proefneming te doen; haar uitslag moest bewijzen dat men met een werktuig, dat hij «oorlogspomp» noemde, eene stad met open bres met honderd man kon verdedigen tegen honderd duizend, en een schip tegen vier even machtige vijandelijke schepen en ze oogenblikkelijk ontredelen, zonder een kanonschot te lossen.»

Doch de politienrefekt Dubois vond dat het oogenblik niet geschikt was om de proefneming te doen en schreef aan Fouché, minister der politie:

«Ik heb gelacht dat de proefneming van Collin d'Anglas, hoe onschuldiger zij ook moge zijn, zou kunnen doen zeggen dat de Franschen wel durven wat zij bij hunne vijanden afschuwelijk vinden. Deze beschouwing heeft mij de toelating, die me gevraagd werd, doen weigeren en mij dunkt dat deze proefneming en gelijk welke van dien aard niet in het publiek moeten gedaan worden gedurende geheel den oorlog.»

Het is meer dan waarschijnlijk dat, moest de uitvinding aan den toenmaligen koning van Pruisen voorgesteld geweest zijn, deze zou kiesch niet zou gevallen zijn als de Franschen... En wat zijn afstammeling, Willem II betreft, het monsterachtig gebruik der stikgassen en andere, dat hij gedurende den laatsten oorlog toeliet, laten ons niet langer toe te spreken over zijne menscheelievende gevoels.

De tanks werden voortdurend beter ingericht en geleken op rollende, van alle zijden vuurspuwende vestingen. Ze rolden over alle hindernissen, prikkeldraadversperringen, loopgraven, blokhuizen, enz.

De Duitschers maakten ze al spoedig na.

Bij ditzelfde offensief werd ook Flers genomen. Het dorp herinnert aan een der misdaden van 1914.

Toen de Duitschers bij hun inval hier aankwamen, dwongen zij den bakker Delmotte voor hen brood te bakken. Toen het meel op was, moest Delmotte er op eigen kosten te Bapaume gaan

halen. Dit verveelde hem en hij weigerde nog te werken, zoo men hem tenminste de waar niet betaalde, die hij zich zelf aanschaffen moest.

De Duitschers duldden zulk verzet niet en zochten een gelegenheid om zich te wreken. Zij vorderden aan Delmotte zijn jachtgeweer en munitie op. Deze gaf alles gewillig. Men vond in een doos eenige granaatscherven door den zoon van den bakker van het slagveld opgeraapt.

De bezetters beschuldigden Delmotte nu van achterhouding van oorlogstuig en ze stopten hem in zijn kelder. Den volgende dag brachten ze hem in den tuin. Daar zag de ongelukkige een kuil. Het was zijn graf, reeds van te voren gemaakt. De beulen schoten hem dan neer (27 Oktober 1914).

Bij Montauban verloor het 6^e Beiersche regiment in het offensief van 1916, 3000 man van de 3500; het 190^e voetvolk liet er de helft van zijn effectief. Bij Fricourt namen de Britten 1500 Duitschers gevangen.

Nu in de laatste maanden van 1916 verdedigden beide partijen hun stellingen. Zoo doorboorden de Duitschers den heuvel Mont-Saint-Quentin, bij Peronne, van ondergrondse galerijen, die naar schuilplaatsen, blokhuizen en waarnemingsposten leidden. De hoogte werd van geschut voorzien. Het dorp met 't kasteel werd een echte vesting. Zoo deed men ook elders. Men wist, dat het nieuwe voorjaar ook nieuwen strijd zou brengen.

En het jaar verging in beschieting, dood, ellende, regen en koude.

Zoo schrijft kommandant Briant in zijn dagboek: «De l'Alsace à la Somme.»

«23 December 1916. Plots gaat het regenen. De sektor, dien men ons in goeden staat overgaf, ziet in enkele uren zijn loopgraven instorten. Twaalf dagen lang moeten onze mannen zich inspannen, om 's nachts te herstellen, wat bij dage inviel en ze staan daar met de voeten in 't water, en kunnen slechts rusten in gebrekkige schuilplaatsen, onder een bijna aanhoudend bombardement.

25 December, Kerstmis. De aalmoezenier komt mis lezen in mijn onderaardsche kamer. Zuidewind. Het weer blijft regenachtig. De beruchte Mont-Saint-Quentin liet einds verlicht.

Ja, voor al sektoren is er een Mont-Saint-Quentin. (waarvan wij hooger reeds vertelden, hoe de Duitschers dien heuvel van geschut voorzagen).

26 December. Dezen avond lost mijn bataljon dat van O. in eerste lijn af.

Ik ga vooruit om het konsigne. Wij volgen een loongraaf, die zoo slijkerig is, dat men al loopend op den elleboog moet steunen om niet te diep weg te zakken. Mijn ordonnans zinkt toch in de modder en we hebben tien minuten noodig om hem te bevrijden. Ware hij alleen geweest, hij zou verloren zijn.

Om twee uur 's morgens roept een verbindingsagent: «Kapitein P. (mijn adjudant-majoor) is gewond.» Een obus is op onze groep gevallen; allen zijn gewond. Mijn beste, dappere P. Ik neem mijn helm en ga buiten. Wat zal ik

vinden? Maar nauwelijks heb ik eenige passen in de loopgraaf gedaan, of ik hoor zijn stem.

Hij heeft zich tot daar kunnen voortstlepen. Een scherf aan 't been. De dokters stellen me gerust. P. behoudt trouwens zijn vroolijkheid. 't Is zijn zevende wonde. In den nacht gaan de brankardiers uit. De loopgraaf, die vol water staat, is onbegaanbaar.

28 December. Wat zon. Gevaarlijke toestand in de eerste linie voor de arme lieden, die in hun hollen de wacht houden onder bedreiging der torpedos.

30 December. Het regent, het regent, en het is droevig de mannen in het water te zien, dat hen doorweekt. Er zijn er, wier voeten bevroren, ondanks alle zorgen. Maar wat te doen? De mannen kunnen hun schoenen niet uitdoen, noch de beenwindels, welke klodden modder gelijken, losmaken. Zoo ze het deden, zouden hun voeten zwellen en niet meer in het schoeisel kunnen.

31 December. Ik kom voorbij het klein kerkhof. Wij hebben het aantal graven vermeerderd.

Om elf uur kondigden de Duitschers ons het nieuwe jaar met granaten aan...

En zoo lag het front van Somme en Aisne daar tot het voorjaar van 1917 groote wijzigingen brengen zou.

* * *

Aan het Beloisch front hadden de Britten bij Ieperen en de Belgen aan Ieperlee en IJzer plaatselijke aanvallen te doorstaan, maar groote gevechten kwamen er in 1916 niet voor. Ons leger hield de wacht aan den IJzer.

Welk uithoudingsvermogen daartoe noodig is, teekent ons even de aalmoezenier Elebaers, waar hij schrijft in zijn zoo gevoelig werk «Lief en Leed».

«Een grijze mistvlakte, met rukwinden die, uit de verte, 't kanongebuid af en toe meebrengen. Tusschen de korenvelden in, de kronkelende grachten naar de voorste loongraven. Hier en daar half vernielde hoeven, bouwvallige muren, verminkte torensplitsen en neeroecheukte kerken.

Verloren, in die centoniëheid van verwoesting en dood, grazen nog enkele koeien en staren soms, uren lang, in stomme verwondering naar heel die vernieling en al die woeste driestheid.

En toch leeft daar heel een volk een heldenleven!

Ge ziet ze gaan, tegen 't vallen van den avond, onmenschelijk zwaar beladen, uitziende naar dien kant van den horizon waar ze hun jeugd gaan begraven, dagen lang, tusschen muren van modder en slijk. Ge ziet ze neerliggen in hun schuilplaatsen, op hun strooebetten, 't geweer aan een nael vast, nevens hen. Ge aanschouwt ze, recht staande, uren aanéén, op wacht aan de gevaarlijkste plaatsen en schouwend naar onzichtbare vijanden.

Dan komen ze weer terug om uit te rusten in stallen, in schuren, in puinen. Ze werken met spade en bijl... gaan en keeren... Dit is nu zoo, reeds maanden!

Jongens van ons Wallonië en kerels van ons

Vlaanderen, weet ge wel dat gij levende lessen geeft in levenskracht? 't Valt u soms zwaar als ge, na dagen en nachten lastig zwoegen, nog dagen en nachten de wacht opmoet aan den IJzer, kogels en bommen trotseerend, de ooren vol oorlogsrumoer en de ziel vol heimwee. Verlangend turen uwe blikken naar den anderen oever, waar uw lijdende dorpen en uw prachtige steden te wachten liggen ook, te wachten naar 't verlossingsuur, naar uw zegerijke terugkomst. En toch blijven uw harten sterk, uw spieren blijven van staal.

Houdt vol! Want de aanhouder wint. Uw lijdenswegen voeren naar triomfanden.

Houdt vol! Want uit de weëen-massa die ge opstapelt, in onwankelbare taaiheid, groeit uw zielegrootheid hemelhoog.

Laat niet één stond u den moed ontvallen, laat niet één oogenblik uw levenslust verminderen. Rijker dan voorheen zal pralen eens uw stukgeschoten land, en blijder dan ooit zal weerklinken de frissche lach uwer kinderen, groot geworden in 't bewonderen van uw groote daden!

Wij mogen het nooit vergeten: hoe afschuwelijk ook de oorlog weze, hoe rechtmatig ook de vervloeking der moeders valle op de schuldige aanhitters tot deze brutale moordderij, wij zijn en wij blijven het leger der recht-verdedigers.

Geen vlek kleeft op de baan die wij volgen, geen smet ontsiert de klare blankheid van het doel dat wij beoogen. En daarom mag geen bitterheid komen over ons lijden. Gelukkig zij die vervolging lijden voor de rechtvaardigheid! En daarom mag geen ongeduld ons uithoudingsvermogen komen verduisteren.

In houwe trouw wordt 't heele vaderland herboren!

Eens zullen wij samen dees vruchtbare gronden bezoeken, zoo dikwijls reeds besproeid met het bloed onzer vaderen. Geen mistlucht zal hangen dan over treurende velden... maar zonneglans zal blinken over verzezen schoonheid.»

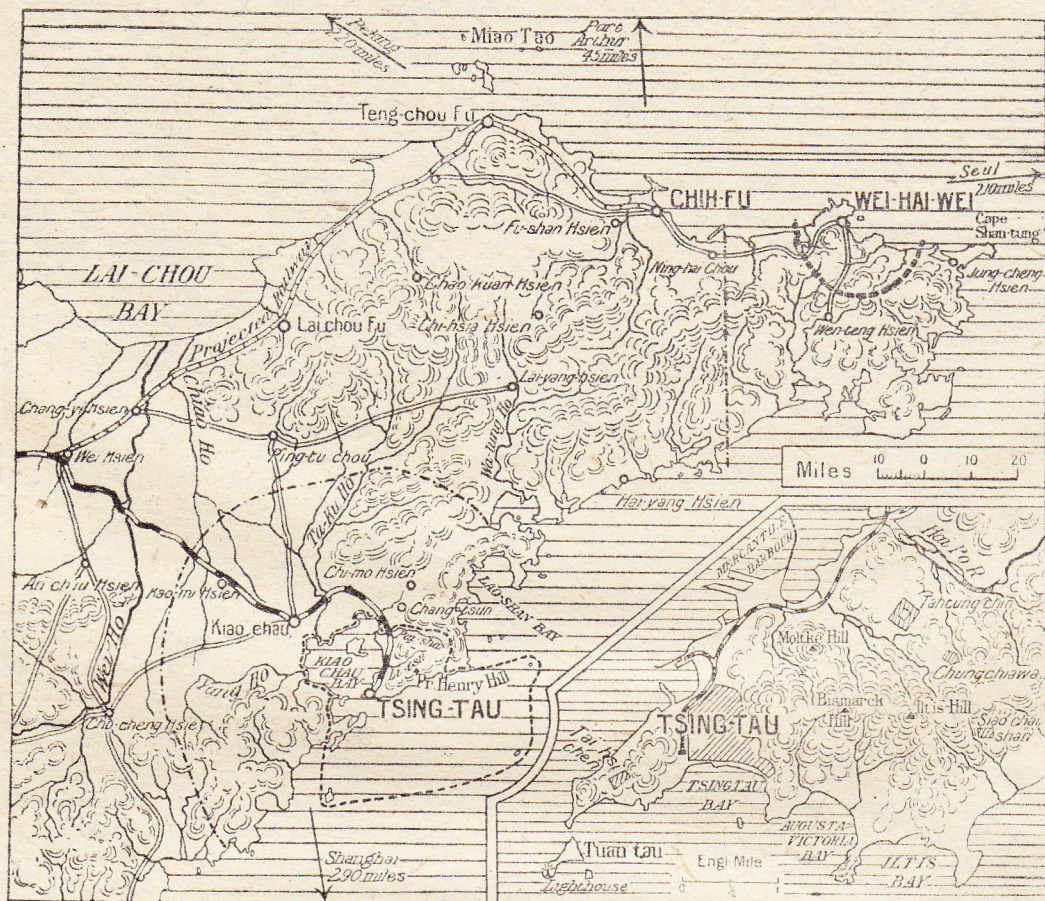
Maar hoe veel zou er nog van onze soldaten gevergd worden... Eind 1916. Nog bijna twee jaren zou de vreeselijke oorlog duren, en er offers geëischt worden en men gescheiden blijven van de dierbaren.

Talrijker werden daar in 't IJzerland de ruïnen, en woester was steeds 't uitzicht van 't land. Onze soldaten versterkten voortdurend het terrein. Achteraan bouwde men meer en meer barakken.

Gedurig kwamen er nieuwe soldaten uit de kampen in Frankrijk. Het geschut nam in aantal en kracht toe. Grooter werden de werkplaatsen van allerlei aard in Frankrijk, zooals bij Le Havre. Het leger werd nog altijd krachtiger ingericht. De opleidingsscholen leverden nieuwe officieren. De bevoorradingsmagazijnen waren goed voorzien. De Beloische soldaat stond hier flink uitgerust nu, hij die in 1914 en in de eerste helft van 1915 zoo haveloos was gekleed, als een beeld van ellende.

En ongeduldig verbeidde men het offensief, dat de bevrijding brengen moest. Maar niemand vermoedde dat het nog zoo lang duren zou.

KAART VAN KIAUTSCHOU.

- ■ ■ ■ ■ — Grenzen van het Britsch pachtgebied.
- - - - - — Grenzen van het Duitsch pachtgebied.
- - - - - — Grenzen van de Britsche en Duitsche invloedssfeer.
- ■ ■ ■ ■ — Spoorwegen.
- ==== — Hoofdwegen.

LVII.

DE STRIJD IN HET VERRE OOSTEN.

Een Japansch ultimatum. — Kiautschou. — De strijd om Tsingtau. — Overgave van Tsingtau.

Wij hebben tot op heden, om wille van het aaneensluitend relaas over de opvolgende militaire en politieke gebeurtenissen, den strijd in het verre Oosten alle onbesproken gelaten. In enkele woorden willen wij dien nu samenvatten.

Op 20 Augustus 1914 overhandigde de Japanse gezant te Berlijn aan de Duitse regering een ultimatum, waarin, om wille van den duurzamen vrede in Oost-Azië, geëischt werd, dat Duitschland onmiddellijk uit de Japanse en Chinese wateren alle oorlogsschepen zou terugtrekken of ontwapenen en uiterlijk op 25 September het geheele pachtgebied Kiautschou onvoorwaardelijk en zonder aanspraken op schadeoostel-

ling aan de Japansche ambtenaren diende over te geven.

Alvorens wij de gevolgen van dit ultimatum nagaan, lijkt het ons niet overbodig een en ander over Kiautschou mede te deelen.

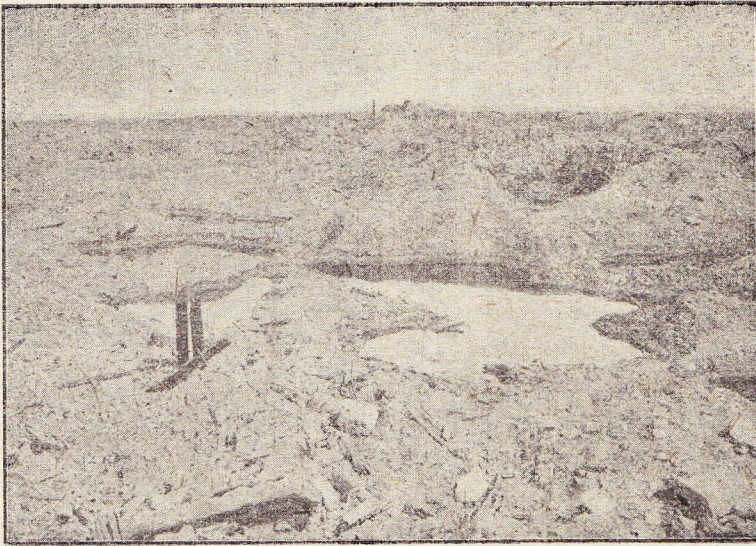
Dit gebied, groot 515 v.km., telt 84.000 inwoners en ligt in de Chineesche provincie Schan-toeng aan de Golf van Kiautschou. De bodem levert hoofdzakelijk koren. Buiten dezen tak van landbouw, houdt de bevolking zich bezig met zoutbereiding, stroovlechterij en zijdeteelt.

Tengevolge van den moord op twee Duitse zendelingen, werden in 1897 Duitse oorlogsschepen naar de Golf van Kiautschou gezonden en het gebied bezet. Bij verdrag van den 6ⁿ Maart 1898 werd een kleine streek door China voor 99 jaar aan Duitschland verpacht.

Tegen deze verpachting van Chineesch gebied kwam nu het Japansch ultimatum op.

Verbonden met Engeland, meende Japan niet aan zijn plichten te mogen tekortkomen, door

Wat er van het dorp Vaux, na de verwoesting, overbleef.

afzijdig te blijven, te meer daar Duitschland Kiautschou openlijk tot een operatiebasis had ingericht en van daaruit de verbinding tusschen Japan en Engeland voortdurend bedreigde.

Berlijn achtte het niet noodig het ultimatum te beantwoorden; het bepaalde er zich bij zijn gezant uit Tokio terug te roepen en den Japanschen gezant zijn paspoort te geven. Onmiddellijk legde de Duitsche regeering beslag op alle bezittingen van den Japanschen staat in Duitschland. Een groot aantal Japanners, werden aangehouden en geïnterneerd.

Oostenrijk-Hongarië volgde het voorbeeld van zijn bondgenoot en bood daarenboven de hulp van den kruiser « Keizerin Elisabeth » voor den nakenden strijd aan.

Op 27 Augustus 1914 begon Japan de blokkade van Kiautschou, waarvan de havenplaats Tsingtau de hoofdstad uitmaakt, met 1 slagschip, 2 kruisers en 11 torpedojagers.

Op 2 September volgde de bezetting van 7 eilanden om Kiautschou. Den 12ⁿ veroverden de Japanners het station der stad Kiautschou.

Daar het zeefront van Tsingtau veel sterker was dan het landfront, beproefden de Japanners den aanval van de landzijde.

Op 18 September was de landing van het Japansche belegeringskorps volbracht, op 24 September kreeg het versterking van een kleine Britsche strijdmacht uit Noord-China onder generaal Barnardiston.

Op 19 September vond het eerste voorpostengevecht plaats bij Liuting aan de grens van het pachtgebied.

Op 27 September was de vesting geheel afgesloten. Twee liniën van versterkingen, waarvan de buitenste door 5, de binnenste door 3 forten werd gesteund, moesten veroverd worden. De Duitschers moesten aldra voor de aanvallers wijken, alhoewel deze, onder de uitwerking der

Duitsche landmijnen, kanonnen en machinegeweren, groote verliezen ondergingen.

Op 31 Oktober begon het bombardement der tweede linie met het scheeps- en belegeringsgeschut. Rondom de buitenhaven braken verschillende branden uit, o.m. vatten de olietanks vuur.

In den nacht van 6 op 7 November veroverden de Japansch-Engelsche troepen de stormstelling voor de hoofdverdedigingslijn. Dienzelfden nacht werd een fort genomen en kregen de Japanners vasten voet in de Duitsche linie. Een laatste, beslissende aanval werd daardoor mogelijk gemaakt.

In den morgen van den 7ⁿ heschen de eerste forten de witte vlag en 's avonds was tusschen beide partijen overeenstemming verkregen betreffende de voorwaarden van overgave, welke op 10 November plaats greep.

Een vierduizend krijgsgevangenen — waaronder de gouverneur en 200 officieren — is mede een rijke buit aan oorlogsmateriaal, steenkool en levensmiddelen vielen de overwinnaars in handen. Daarenboven werden de Oostenrijksche kruiser « Keizerin Elisabeth », de Duitsche kanonneerbooten « Tiger », « Fuchs », « Cormorant », « Zinguar » en « Ilitis », de destroyer « Taku » en de mijnenlegger « Kuchin » tot zinken gebracht.

De Japanners betreunden het verlies van den kruiser « Takachibo », welke op een mijn liep en waarbij 255 manschappen het leven verloren.

Heldhaftig hadden de Japansch-Engelsche belegeraars gevochten, alsmede hunne tegenstanders. De Keizer van Japan herkende ook hun moed door den kommandant en de officieren toestemming te geven hun wapens te behouden.

Uit het officieel Japansch verslag van de krijgsverrichtingen bleek, dat de bestormers dezelfde geringschatting van menschenlevens bezaten, welke de Japanners reeds in den oorlog tegen Rusland aan den dag gelegd hadden. De Japanners beklommen de Duitsche borstwering.

De keizer van Japan.

gen onder een doodelijken kogelregen uit de machinegeweren en verblind door de lichtgeven- de granaten, welke de vijand deed springen.

Met Tsingtau ging tevens het geheele pacht- gebied Kiautschou voor Duitschland verloren.

Andere krijgsgesbeurtenissen kwamen na deze verovering, in het verre Oosten niet meer voort.

LVIII.

OP DEN BALKAN.

De Politieke toestand van Europa.

Laten we thans nog even een blik werpen op den Balkan en zien, hoe 't jaar 1916 daar eindigde.

Den 28ⁿ Augustus was ook Roemenië tusschen gekomen.

Na de toetreding van Bulgarijē in het verbond der Centralen poogden deze Roemenië te dwingen zich bij hen te voegen of te demobiliseeren, door Oostenrijksche troepen in Transylvanië en Bulgaarsche in de Dobroudja op te hoopen.

Maar Roemenië ontsnapte aan het gevaar door op Rusland te steunen.

Roemenië helde naar Rusland en dus naar de Entente over. Er werd een besluit in dien zin genomen. Men stelde de voorwaarden vast. Den 17ⁿ Augustus werd een verdrag geteekend tusschen de Entente, koning Ferdinand en minister Bratiano.

Den 28ⁿ om 9 uur 's avonds overhandigde men de oorlogsverklaring aan Oostenrijk.

Als reden gaf men op, dat de Oostenrijksch-Servische oorlog tegen Roemenië's belangen indruischte en Roemeensche onderdanen in Transylvanië door Oostenrijk-Hongarijē verdrukt werden.

De handhaving der Fransche basis te Saloniki was voor Roemenië wel een drijfveer geweest.

Duitschland, Turkijē en Bulgarijē verklaarden den oorlog aan Roemenië.

De Roemeensche troepen trokken de Hongaarsche grens over. Het geallieerd leger moest zich nu veilig gevoelen in den rug en stelde eenige eischen aan Griekenland. Men eischte de controle over de telegraaflijnen en de uitdrijving van de spionageagenten der Centralen.

Een vloot van 80 schepen wierp op 1 September het anker in de golf van Pirea en de koning en minister Zaimis aanvaardden de voorwaarden.

De Grieken van Saloniki en Macedonië openbaarden hun sympathie voor de Entente, waartoe de verontwaardiging over het afstaan van 17 Grieksche forten aan Bulgarijē krachtig medewerkte.

Roemenië had 650.000 man en talrijk geschut.

Het 1° leger van Moldavie onder generaal Costecou viel Hongarijē binnen door de pas van Palanka; het 2°, dat von Walachijē, onder generaal Coanda, maakte zich meester van Brasov en Cibiou; het 3°, generaal Avaresco rukte naar Orsova en het Banaat.

Weldra was Hongarijē op een lengte van 600 km. en een diepte van 50 km. bezet.

Duizenden gevangenen vielen den Roemeniërs in handen.

Het Donaufront moest door de Russen bezet worden: een Russisch-Servisch leger trok onder de grootste geestdrift door Roemenië en richtte zich naar de Dodroudja.

Maarschalk Mackensen wilde echter dien aanval voorkomen en zelf Roemenië bezetten. Zijn troepen bezetten Dobritch, namen na tien aanvallen de brug van Turtukaia.

De Roemeniërs hadden al hun pogingen op Transylvanië samengetrokken, immers een nationaal doel. Generaal Avaresco kreeg nu het bevel over het Zuidelijk Roemeensch front.

Maar Mackensen rukte verder, en wierp op 14 September de Russisch-Roemeensche legers ten Oosten van Silistrie op Ouzgun en Kara-Orman.

Den 16ⁿ had er een veldslag plaats tusschen Rasovo en Tuzia. Mackensen moest nu wijken maar kon wat verder weer stand houden.

Duitschland vergat daarbij het gevaar in Transylvanië niet, en besloot de Roemeniërs door een omsingelingsbeweging langs Zuid-Transylvanië te vatten.

Falkenhayn verzamelde een belangrijke macht bij Hermannstadt, terwijl de Oostenrijksche generaal in Noord-Transylvanië moest opereeren.

Den 26ⁿ September ontbrandde een slag, die drie dagen duurde. De Roemeniërs moesten ten Zuiden van Hermannstadt wijken.

Den 7ⁿ was het Roemeensch leger gedwongen Szekely te ontruimen en daarna Brasso.

In goede orde trokken ze terug en bezetten ze stevig de grens van Orsova tot aan de Predealpas. Zij versterkten de hoogten.

Ze wisten, dat ze steun zouden krijgen van de Entente. Generaal Joffre zag het gevaar wel en vroeg de tusschenkomst van Sarraill, doch deze

werd in Griekenland gehouden door de gebeurtenissen aldaar.

Joffre verzocht ook hulp aan Rusland, maar Alexeïeff stuurde slechts vier divisies.

Duitschland was zeer begeerig Roemenië te veroveren om de rijkdommen van het land.

Falkenhayn was nu vooreerst niet zoo voorspoedig. Van 25 Oktober tot 5 November behaalden de Roemeniërs zelfs suksessen in de vallei van de Guil. Falkenhayn vormde dan zijn 9^e leger.

Den 15ⁿ, 16ⁿ en 17ⁿ November leverde hij den slag bij Targu-Jiu; hij verbrak 't Roemeensche front en nam 20.000 gevangenen.

Mackensen in 't Zuiden had intusschen ook niet stil gezeten.

Den 20ⁿ Oktober wierp hij de Russisch-Servisch-Roemeensche troepen over een front van 75 km. terug.

Den 22ⁿ Oktober was hij meester van de haven Constantza, den 25ⁿ van de Donaubrug te Cernavoda en bereikte vervolgens het front Ostrovo-Babadagh.

Mackensen kon nu zijn linkervleugel in verbinding brengen met den rechter van Falkenhayns 9^e leger, dat zijn veroveringen uitgebreid had in Walachijë over een front van meer dan 200 km. tusschen de Transylvaansche Alpen en de Donau.

Falkenhayn legde in een week meer dan 150 km. af, nam Craïova, nam 7000 Roemeniërs bij Orsova gevangen, trok over de Oltu en vereenigde zich bij de Turzburg-Giurgevopas met Mackensen.

Nu waren de vereenigde legers met een troepenmassa van 350.000 man en een overvloedig materiaal en munitie van de overwinning verzekerd.

Het Roemeensche leger kon echter aan omsingeling ontkomen, maar het liet veel gevangenen achter, wierp talrijke kanonnen in de afgronden, doch het werd niet vernietigd. De petroleumbronnen werden onbruikbaar gemaakt en groote stapels graan verbrand.

Nu was het doel Boekarest, de hoofdstad.

Boekarest bezat 18 forten en evenveel schansen, maar de Roemeniërs waren niet in staat de veste te verdedigen en de forten werden ontruimd. De regeering vertrok naar Jassy.

De Roemeniërs leverden met 5 divisies nog gevechten, om den opmarsch te vertragen en ze deden het moedig.

Den 3ⁿ November omsingelden ze zelfs drie Beiersche divisies en een Turksche, maar de kans ging verloren, door den onbegrijpelijken terugtocht van het leger onder Sococu, die later verdeeld en gedegradeerd werd.

De Roemeniërs moesten daardoor zoo haastig vluchten, dat ze zelfs den tijd niet hadden de bruggen te vernielen.

Op 6 December werd Boekarest bezet, en den 7ⁿ Ploesci en zijn spoorwegen. De Centralen hadden nu totaal 117.000 gevangenen genomen.

De Roemeniërs moesten terugtrekken naar de Sereth. Op de kortstondige vreugde was diepe teleurstelling gevolgd.

Daar werden ze door Russische troepen versterkt. Het leger werd gereorganiseerd onder leiding van den Franschen generaal Berthelot. Veertien Roemeensche generaals werden afgedankt.

* * *

Vroeger zagen we, dat ook de Serviërs en Montenegrijnen uit hun land gejaagd waren.

De Italianen wilden ook steun verleen en op den Balkan en vormden het kamp van Valona aan de Adriatische kust, want het meesterschap over de Adriatische zee was een hoofdbelang.

Het Servisch leger, dat geheel heringericht werd, was naar Saloniki overgebracht. Hier schatte men nu de gezamenlijke Fransch-Engelsch-Servische macht op 300.000 man.

Griekenlands houding was nog steeds dubbelzinnig. In Mei had zich het incident van het fort Rupel voorgedaan.

Den 26ⁿ Mei 1916 trok een Duitsch eskadron overste over de Grieksche grens door de Strouma-vallei en eischte van den Griekschen commandant van het fort Rupel, dit verdedigingswerk op.

Deze antwoordde, dat hij geen orders had. De Bulgaren overstroonden de vallei. De Griek loste 28 kanonschoten.

In den namiddag kreeg hij van de Grieksche regeering bevel het fort over te laten. Dit geschiedde den volgenden morgen.

De vijand bezette nu het station van Demir-Hissar.

Toen dit nieuws te Saloniki bekend werd, heerschte er groote verontwaardiging en had er een pro-geallieerde betooging plaats.

Het was klaarblijkelijk, dat Bulgarijë slechts handelde in verstandhouding met de Grieksche regeering, die eerst Servië verraden had, door het niet te steunen, ingevolge het verdrag.

Maatregelen werden getroffen.

Te Saloniki kondigde men den staat van beleg af, alsook de economische blokkade van Griekenland. Men onderhandelde met de regeering.

De koning was o, zoo onschuldig! Het ministerie Skouloudis werd door dat van Zaïmis vervangen en men demobiliseerde het Grieksche leger.

De Bulgaren en Duitschers lieten het trouwens bij de bezetting der forten.

Het leger van Saloniki bleef dus werkloos, maar werd steeds sterker. Het telde Franschen, Engelschen, Serviërs, Russen, Italianen, en ook Grieksche vrijwilligers.

In Augustus 1916 deden de Bulgaren een offensief, dat hun slechts beperkte voordeelen opleverde.

Den 9ⁿ September had er een aanslag plaats van Grieksche zijde op de Fransche legatie te Athene. Twee dagen later trad het kabinet Zaïmis af.

Venizelos werkte voor de nationale eenheid en was de Entente gunstig gezind. Hij stichtte een voorloopige regeering te Saloniki.

Alle eilanden waren met hem. Het hof te Athene konkelde voort.

Admiraal Dartige du Fournet zond dan een

Express Berlin-Paris. Ontsporing van den trein te Verdun.

(Moore in « Boudilnik »).

krachtige nota, en eischte de kontrole over de spoorwegen en de ontwapening der Grieksche vloot.

Den 12ⁿ September begon Sarraïl een offensief. Florina en Kafinackalan werden op 18-20 September veroverd.

Den 3ⁿ Oktober wierpen de Serviërs de Bulgaren van de hoogten Darkof Grob; den 9ⁿ waren ze meester van de vallei der Bella-Zoda, de Engelschen namen een rij dorpen aan de Strouma en de Italianen vestigden zich in de Vojussa-vallei. Gezamenlijk rukten de geallieerden dan verder op. De Serviërs vorderden het snelst.

De Bulgaarsche en Deutsche verdedigingswerken werden steeds hechter. Men moest ze aanvallen met kanonnen van groot kaliber, welke evenals alle ander materiaal en voorraad over één enkelen weg aangevoerd moesten worden! En welk een weg! Op veel plaatsen geleeke hij een echt moeras. De wagens zonken tot aan de as in 't slijk en daarbij beschikte men slechts over een spoorweg met enkel spoor.

Monastir was het doel.

De vijand leverde vooral van 1 tot 9 November hardnekkige tegenaanvallen.

Toch wilden de Serviërs onstuimig vooruit. De voivode Michitch nam, met den steun van Fransche afdeelingen, van 10 tot 13 November, het massief van Cuke, waardoor Monastir in de rechterflank bedreigd werd.

Polok, Iven en Jaratok bezweken. De Serviërs maakten er 3200 gevangenen en namen 25 kanonnen.

Den 14ⁿ week de tegenpartij ten Zuiden van Monastir naar de streek van Bukri. Generaal Le-

blois, een der Fransche aanvoerders, nam een gansche rij dorpen in de vallei.

Den 19ⁿ namen de Serviërs Makovo: de vijand zag zijn aftochtslijn naar Prilep in gevaar.

Haastig ontruimde hij zijn stellingen ten Zuiden van Monastir en den 19ⁿ om 8 u. 30, trok de Fransche ruitery de stad binnen.

Den 20ⁿ November stuitte men op een nieuwe verdedigingslinie van Snegovo tot Makovo. Hier hield de vordering op.

De Grieksche regering scheen zich door deze overwinningen niet te laten beïnvloeden.

Den 10ⁿ Oktober — we hoorden het reeds — zond de Entente een nota, waarbij zij de kontrole over de spoorwegen en de ontwapening der vloot eischte.

Koning Konstantijn trachtte tijd te winnen. De Duitschers en Bulgaren overrompelden immers Roemenië. Hoe zou het daar afloopen?

De Entente zou zich niet laten verschalken.

In November bepaalde men een neutrale zone tusschen de troepen der Venizeliaansche regering (t: Saloniki) en die van den koning. Zoo trachtte men een overrompeling of elk andere verrassing te vermijden.

De gezanten der vijandelijke mogendheden werden gebannen.

De Entente herinnerde aan de bezetting door de Bulgaren van het fort Rupel. De Grieksche regering had daarin immers toegestemd. De geallieerden eischten nu als ruil overlevering van het Grieksch oorlogsmateriaal. Zulks zou de beste waarborg zijn voor de veiligheid der vereenigde troepen.

Eind November openbaarde zich een scherpe vijandige houding. Deze uitte zich in openlijk verzet.

Korpsen reservisten werden ingericht onder generaal Dousmanis. Ze werden bewapend. Vermomde Deutsche officieren gaven raad en voorlichting. Men versterkte de hoogten bij Athene.

Konstantijn en zijn aanhang antwoordden dus op onverwachte wijze op den eisch tot inlevering van het oorlogsmateriaal.

De Entente begreep, dat ze nu ook handelend optreden moest.

Op den morgen van den 1ⁿ December kwamen 1200 geallieerde matrozen naar Athene. Toen deze geringe macht den top van een heuvel bereikte, werd ze op 't vuur der Grieken onthaald. Ook schoot men naar het Zappeion, waar admiraal Dartige du Fournet aankwam.

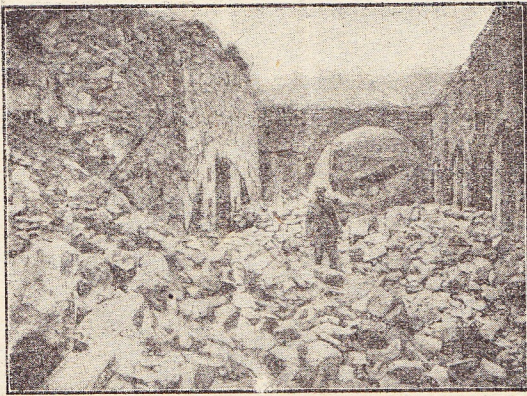
In den namiddag antwoordde de vloot met eenige schoten. De toestand verscherpte nog.

De Grieken ontamen aan de geallieerden alle kontrole, Venizelisten werden gedood, en geallieerde agenten mishandeld.

Dit alles verwekte in de geallieerde landen veel onschudding. Bij deze gebeurtenissen voegde zich de ramp van Roemenië. Men verweet aan de leiders der geallieerden, dat ze geen oorlogspan hadden. Er was geen eenheid van bevel, noch van aktie.

Trepof in de Douma, Boselli in Italië, Lloyd George in Engeland, allen verklaarden, dat de oorlog zou gewonnen worden.

Het fort van Tavannes, na de beschieting.

Lloyd George stelde een energiek kabinet samen en een oorlogskomitee.

In Frankrijk richtte het kabinet Briand zich tijdens een geheime zitting in de Kamer opnieuw in. Een oorlogskomitee werd benoemd: Briand, generaal Lyautey en Ribot met Joffre als technisch raadsman; generaal Nivelle, de bevelhebber van het leger van Verdun; werd tot opperbevelhebber benoemd. Vice-admiraal Gauchet verving admiraal Dartige du Fournet op de vloot.

Den 26^{en} December verhef men Joffre tot de waardigheid van maarschalk van Frankrijk, maar men ontnam hem elke actieve rol. Foch werd ontheven van het bevel over de Noorderlegers en ging de Zwitsersche grens inspekteren. Castelnau moest eenige maanden later bij den Czaar te Petrograd gaan.

't Was in die dagen, dat Duitschland vrede aanbod.

Den 30^{en} December antwoordden de tien geallieerde naties met een gezamenlijke nota. Ze bevestigden daarin, dat Duitschland hun een «Duitschen vrede» opdringen wilde.

Den 12^{en} Januari 1917 zond men een kollektieve nota aan Wilson met aanduiding der oorlogsdoeleinden: herstel, teruggave, waarborgen, herstel van België, Servië en Montenegro, ontruiming door den vijand van Frankrijk, Rusland en Roemenië, herinrichting van Europa, wedergave van provincies, die vroeger aan de geallieerden ontnomen werden, bevrijding der Italianen, Slaven, Roemeniers en Tjecko-Slowakken, verbanning van Turkijë buiten Europa, Konstantinopel aan Rusland en stichting van een vrij Polen uit de Russische, Poolse en Oostenrijksche deelen.

De Deutsche regering meldde dat haar oorlogsdoeleinden bereikt waren.

Van vrede kwam er niets.

Het jaar 1917 zou even bloedig zijn als de vorige.

De cijfers waren reeds vreeselijk: 50 miljoen man stonden onder de wapens! Hoeveel dooden en gewonden en verminkten! Hoeveel puin!

De oorlogvoerenden hadden reeds 450 milliard voor dezen helschen oorlog uitgegeven.

De Entente-meende, dat zij geen vrede kon

sluiten zonder vaste waarborgen voor herstel.

Er was tegenslag, maar men hield zich overtuigd, dat de tijd de overwinning brengen zou. In organisatie had men veel op Duitschland in te halen.

Maar achter het front werd geweldig gearbeid. Meer dan 5000 oorlogsfabrieken stonden in Engeland onder toezicht der regeering. In de Lente zouden de Dominions een konferentie houden, om krachtadiger maatregelen te bespreken.

In Italië waren er 2200 fabrieken, die voor het front arbeidden; 450.000 werklieden waren daar geplaatst.

De algemeene dienstplicht zou het Britsche leger voortdurend versterken.

Ook het Belgisch leger dreef nu op eigen krachten en had zijn afzonderlijke fabrieken.

Er was een wolk: Rusland. We zullen de gebeurtenissen daar, die nog in 1916 voorvielen, in algemeen verband mededeelen, met wat er op volgde.

Ja, in Rusland dreigde een wolk. De groote massa zag die niet. Maar de welingelichten konden nog met vermoeden, dat de orkaan er zoo spoedig losbreken zou.

Ook 1917 zou dus een geweldig jaar worden. De vredesduif verdween weer.

LIX.

ITALIE TOT HET EINDE 1916.

In Mei 1916 had op het Italiaansche front de slag van Trentino plaats.

De Oostenrijkers hadden krachtadig een offensief voorbereid, door sterke stellingen te maken, nieuwe wegen aan te leggen en veel troepen uit den Balkan voor het front te koncentreeren. Van 20 brachten zij hunne divisies op 38, onder bevel van aartshertog Eugene.

Van Val Giudicaria tot aan de zee moest een geweldig bombardement den strijd voorbereiden, zonder dat men aan de tegenpartij daaruit liet afleiden, waar de aanval geschieden zou.

Den 15^{en} Mei brak het offensief los op een beperkt front van Rovereto aan de Adige tot Astico.

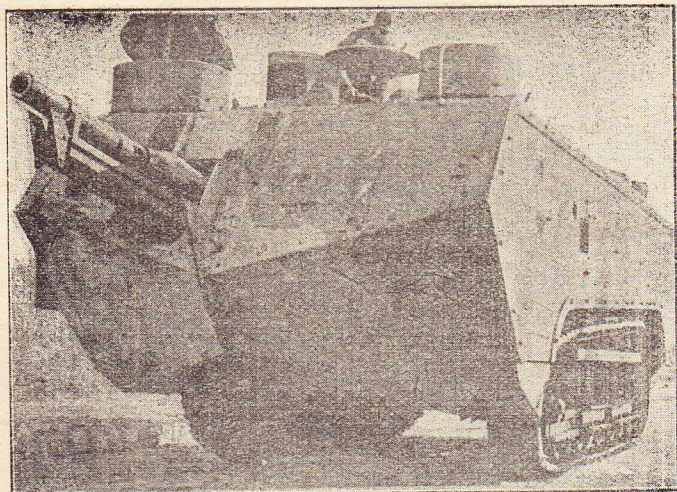
De Italianen moesten de eerste linie verlaten, en zich op hun hoofdstelling terugtrekken.

De vijand oefende geweldigen druk uit en bereikte de Pasina, een zijrivier aan de Astico. De Italianen ontruimden de bovenvallei van de Posina. De Oostenrijkers dwongen hen dan hun gebied te verlaten en zich te vestigen op de weerstandslinje ten Noorden der Asiago.

Verwoed werd er nu gestreden. De 37^{en} Italiaansche divisie onderscheidde zich buitengewoon in het krachtig verzet. De worsteling geschiedde in de bergen van Pria Fora, Campomolon. De Oostenrijkers bezetten eind Mei Arsiero en Asiago.

De gevechten duurden in Juni even bloedig voort om Civaron, en aan de Maso, in de pas van Buole en bij het gebergte van Giove. Ten slotte

Een tank van het type, gebruikt op het einde van 1916.

waren de Oostenrijkers meester van de meeste toppen en bedreigden ze de Venetiaansche vlakke.

Nog kritieker werd de toestand toen ze Priafora namen, maar op 5 Juni leden ze een zware nederlaag tusschen de toppen Giove en Brazzone, waar ze verschrikkelijke verliezen leden onder het vuur der Italiaansche artillerie.

Cadorna, opperbevelhebber van het Italiaansche leger, zag het groot gevaar, dat bestaan zou, wanneer de vijand tusschen de Adige en de Isonzo zou dringen.

In een week vormde hij een vijfde leger, dat tegen de Oostenrijkers in Trentino zou moeten opereeren. Hij vaardigde een vlammend legerorder uit.

De strijd woedde geducht voort, maar de Oostenrijkers maakten geen vorderingen meer. De Italianen weerden zich geducht. Trouwens, de Oostenrijkers moesten troepen naar Galliccië zenden, waar de Russen vorderingen maakten.

Den 24ⁿ Juni moesten de Oostenrijkers hun gewonnen posities ontruimen.

De Italianen rukten weer vooruit. De Italiaansche Alpenjagers deden wonderen van dapperheid. De Oostenrijkers verloren al hun voordeel. De druk onzer bondgenooten werd steeds krachtiger. In Augustus deden ze een hevigen aanval.

Den 4ⁿ Augustus begon een operatie tegen het bruggehoofd van Gorizia, en de Zuidelijke hoogten van Carso. Het 3^e leger, onder bevel van den hertog van Aosta, kreeg daartoe opdracht. Men overwon zware moeilijkheden. Zoo moest men geschut hijschen op punten van 2000 tot 3000 hoogte.

Den 6ⁿ Augustus namen de Italianen in de zone van Monfalcone 8000 gevangenen, waaronder 200 officieren.

Den 8ⁿ trokken de eerste troepen over de Isonzo en de ruiterij zette den vijand na.

Den 9ⁿ trokken de Italianen Gorizia binnen.

Italiaansche Alpenjager.

De Oostenrijksche generaal Zeiler was van daar gevlucht. Van de 25.000 inwoners waren 15.000 hem gevolgd.

De geestdrift over deze zegepraal was groot in het land, temeer daar zij op de teleurstellende dagen van Mei en Juni volgde.

De Oostenrijkers werden achtervolgd en waken ook uit Boschini. De Italianen bezetten de sterke linies van den vijand tusschen de Vipacco en den berg Cosich, en ook bij Rubbia, San Martino en op de hoogvlakte van Doberdo.

Den 11ⁿ Augustus trokken de Italianen voorbij de Vallona en bezetten nog sterke linies, waar ze 800 gevangenen maakten. De vijand had nu trouwens reeds 57.000 man verloren, waaronder 15.400 gevangenen.

Nu was het echter ook met de vorderingen onzer bondgenooten gedaan; zij stuitten op hechte verdedigingswerken.

De vijand deed tegenaanvallen, maar werd teruggeslagen bij de Tonale, in de valleien van de Ledro en de Posina, op de hoogvlakte van Asiago, in de zone van Plava en op de Carso.

De Italianen vorderden op de hellingen van den berg Cauro. De Alpenjagers bezetten op 28 Augustus den top, 2495 meter hoog.

Den 27ⁿ Augustus verklaarde Italië ook den oorlog aan Duitschland. Als redenen gaf het op: levering van wapens door Duitschland aan Oostenrijk; deelname van Duitsche troepen aan de operaties tegen Italië; het ontwerpen door Duitschers van het veldtochtplan in Trentino; schor-

De kroonprins bezwijkend onder het zware kruis.
(Teekening van Gaston Bonfils).

sing der betaling van pensioenen aan Italiaansche werklieden, die in Duitschland vijandelijke onderdanen werden genoemd.

Den 14ⁿ September werden de krigsbedrijven opnieuw met grooter kracht hervat. De hertog van Aosta waagde een nieuwen aanval op de Carso. De Oostenrijkers hadden zeven echte vestingen aangelegd op een afstand van 15 km. Het ging er nu vooral op los bij de hoogten 208 en 144. Driemaal in drie dagen werden deze bergen genomen en verloren. De Italianen maakten op 14 en 15 September 3200 gevangenen en bleven meester van de hoogten.

Van 14 tot 30 September deden de Oostenrijkers acht aanvallen om ze terug te nemen.

Den 10ⁿ Oktober namen de Italianen in den mist een deel der vijandelijke linie tusschen Sober en Verboiba bij Gorizia. Meer dan 6000 Oostenrijkers gaven zich over.

Een der sterkste slagboomen op den weg naar Triest viel dus. De vijand had ze toch geweldig en hardnekkig verdedigd. En geen wonder.

Triest was voor de Centralen de eenige uitweg naar de Middellandsche zee. Von Bulow had de stad «de long van Duitschland» genoemd.

Den 12ⁿ Oktober namen de Italianen nog 1800 gevangenen. Sedert 6 Augustus was het aantal aldus gestegen tot 31.000.

In November ontbrandde nieuwe strijd.

Den 1° nam het 11^e korps de twee bergen ten Zuiden der Vippaco, de Veliki, Hriback en de Pecinka, trok over de Segeti, nam daar 5000 gevangenen, 2 batterijen en 105 machinegeweren.

's Nachts deden de Oostenrijkers razende tegenaanvallen, maar te vergeefs. 's Morgens zetten de Italianen hun vorderingen voort en bereikten ze Fäiti-Hrib. Hier gaven zich 3500 Oostenrijkers over.

Het 5^e leger der tegenpartij had 20.000 man van de 100.000 verloren.

Den 3ⁿ November veroverden de troepen van den hertog van Aosta nog andere stellingen. Men vorderde dus op de Carso. Maar nu moest men de krigsbedrijven stil leggen.

Italië had dus de tegenslagen gewroken. Einde 1916 was het leger gereorganiseerd en kon het vertrouwen op den arbeid achter het front.

Italië bezette nu 64 gemeenten van Trentino met 90.000 inwoners, en aan de Isonzo en op de Carso, 68 gemeenten met 170.000 zielen.

Het leger had 85.000 gevangenen gemaakt sedert Augustus, 60 kanonnen en 200 machinegeweren veroverd.

OVERZICHT.

1914 — 1915 — 1916.

1914.

IN 'T WESTEN.

28 Juni: Moord te Serajewo, op aartshertog Frans-Ferdinand en zijn vrouw.

1 Augustus: Oorlogsverklaring van Duitschland aan Rusland.

3 Augustus: aan Frankrijk.

4 Augustus: aan België.

4 Augustus: Engeland verklaart den oorlog aan Duitschland.

3-17 Augustus: Slag en beleg van Luik.

8-10 Augustus: Verovering en verlies van Mulhausen.

14-20 Augustus: Slag bij Dorbach, Dinant, bij Aarschot. Bezetting van Brussel.

20 Augustus: Beleg van Namen.

19-20 Augustus: Slag van Morhange en Saarburg.

21-23 Augustus: Slag van Charleroi.

22 Augustus: Slag in de Ardennen.

22 Augustus: Terugtocht der geallieerden.

26 Augustus: Slag van Cateau. Overgave van Longwy.

26 Augustus—8 September: Beleg van Maubeuge.

29 Augustus: Strijd aan de Somme.

29-30 Augustus: Slag bij Guise.

4 September: Verdrag van Londen.

4-12 September: Slag bij Nancy.

6-12 September: Slag der Marne.

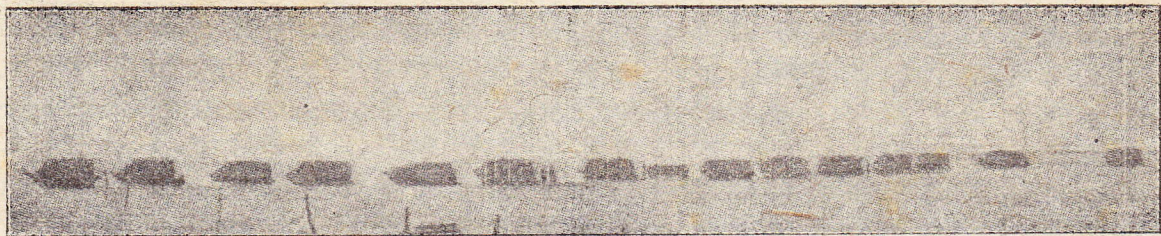
20-26 September: Slag in Woëvre.

28 September—10 Oktober: Beleg en val van Antwerpen.

13-20 September: Slag aan de Aisne.

1-26 Oktober: Slag bij Arras.

Terugkeer van de tanks, na den aanval, in de avondschemering.

10-11 Oktober: Terugtocht van 't Belgisch leger.
16 Oktober—10 November: Slag van den IJzer.
25 Oktober—13 November: Slag bij Ieperen.

IN 'T OOSTEN EN OP DEN BALKAN.

15-29 Augustus: De Russen in Oost-Pruisen.
28 Augustus—12 September: De Russen in Gallicië.
25 September—13 November: Polen opnieuw bezet.
15 November—15 December: De slag der vier rivieren.
8-15 September: Servië. Slag aan de Drina.
7-30 November: Terugtocht der Serviërs.
2-15 December: Overwinning van Roudnik.
3 November: Turkijë in den oorlog.

1915.

IN 'T WESTEN.

16 Februari—10 Maart: Gevechten in Champagne.
17 Februari—eind April: Gevechten van Eparges en Vauquois.
22 April—17 Mei: Tweede slag bij Ieperen en Steenstrate.
9 Mei—16 Juni: Slag van Arras.
25 September: Slag in Champagne.
25 September: Slag in Artois.
23 Mei: Italië in den oorlog.

RUSLAND EN OP DEN BALKAN.

Februari: Strijd om Warschau.
Maart—April: Strijd in de Karpaten.
2 Mei—15 September: Inval in Rusland.
22 Juni: Ontruiming van Lemberg.
5 Augustus: Ontruiming van Warschau.
25 April: Ontscheping der Entente-troepen aan de Dardanellen (tot 8 Januari 1916).
11 Oktober: Bulgarië in den oorlog.
Oktober—November: Terugtocht der Serviërs.
Vestiging en handhaving van het kamp te Saloniki.

OP ZEE.

24 Januari: Slag bij Doggersbank.
28 Maart: Torpedeering der «Falaba».
7 Mei: Torpedeering van de «Lusitania».

1916.

IN 'T WESTEN.

21 Februari: Begin van den slag bij Verdun.
26 Februari: Val van het fort Douaumont.
Februari—Maart—April—Mei: Hevige gevechten.
7 Juni: Val van het fort Vaux.
1 Juli: Slag aan de Somme.
12 September: Verovering van Bouchavesnes.
25-26 September: Overwinning te Combles en Thiépval.
18 Oktober: Verovering van Sailly-Saillisel.
24 Oktober: Offensief der Franschen bij Verdun. Douaumont terug genomen.
2 November: De Franschen nemen het fort Vaux.
15 December: Overwinning bij Louvemont.

ITALIANEN.

Mei: Slag in Trentino.
Juni: Tegen-offensief der Italianen.
9 Augustus: Verovering van Gorizia.
27 Augustus: Italië verklaart den oorlog aan Duitschland.

IN 'T OOSTEN.

4 Juni: Offensief der Russen. Overwinning bij Loutsk.
17 Juni: Czernovitz genomen.
19-28 Juni: Verovering der Bukovina. (Zie voor deze en volgende gebeurtenissen in Rusland het derde deel).

BALKAN.

28 Augustus: Roemenië in den oorlog.
22 Oktober: De Centralen nemen Constantza.
6 December: Val van Boekarest. Terugtocht der Roemeniërs naar de Sereth.
19 November: Monastir door de Ententetroepen genomen.

IN ARMENIE.

16 Februari: Erzeroem genomen.
28 April: Nederlaag te Kut-el-Amara.

OP ZEE.

31 Mei: Slag van Jutland.

IN AFRIKA.

April—September: Verovering van Duitsch-Oost-Afrika.